

A kisebbségek statútumának kérdése*

10.

Romániában egy kisebbségi szabályrendelet-tervet Kecskeméthy I., a régi Magyar Néppárt volt vezetője dolgozott ki. A tervet 1928-ban Kolozsváron közölte „A népkisebbségi törvény tervezete” címmel. Ez a terv a következő, Romániában élő kisebbségeket ismeri el: magyar, szász, német, ukrán, bolgár és török (1. szakasz). A szerző, tehát a szász és a német kisebbségek között különbséget tesz, és nem ismeri el kisebbségként sem a zsidókat, sem pedig az oroszokat. A kisebbségek önálló, jogi közösségeket alkotnak. Jogukban áll minden oktatási szinten iskolákat létrehozni, ahol a tanítás nyelve az anyanyelv legyen. Ezeken az iskolákon kívül az állam köteles fenntartani az ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági és normál iskolákat, valamint a tanítóképző intézeteket. A vallásfelekezetek szintén önállóak, és az államtól olyan arányban kaphatnak támogatást, amilyen mértékben a hívek hozzájárulnak a közterhek viseléséhez. A kisebbségnek jogában áll az anyanyelvet írásban és szóban használni, bármilyen közhivatalban.

11.

Egy másik részletes kisebbségi szabályrendeletet a volt rutén képviselő, Vasile Dutciac dolgozott ki. 1926-ban a „A Romániában élő kisebbségek minimális jogai” c. füzetben jelent meg, Cernăuți-ban adták ki (33–42. oldal). Ez a terv, melynek a szerző a következő címet adta: „Előjavaslat a Romániában élő kisebbségek jogainak törvényéhez. A Romániában élő kisebbségek alapszabályzata”, a következő fejezeteket tartalmazza:

1. Politikai jogok (az Alkotmányban is megfogalmazott általános gondolatot tartalmazza, mely szerint a törvények előtt mindnyájan egyenjogúak vagyunk).

2. A nyelvhasználat jogai (a kisebbség nyelvének használata a közigazgatásban és a jogszolgáltatásban)

* Forrás: Z. Pâclișanu: Problema statutului minorităților. Extras din revista Libertatea. Tipografia de Artă și Editură, Leopold Geller, București, 1935. 24.

3. A képzésről. Ennek a fejezetnek négy szakasza van: az első a magánképzésről, a második az általános iskolai nevelésről, a harmadik az elemi iskolákról szól, a negyedik pedig végrehajtási utasításokat tartalmaz.

4. A kulturális autonómiáról, melynek öt szakasza van: az első a nemzeti kulturális szövetségek szervezéséről, a második a kulturális tanács tagjairól szól, a harmadik ennek a tanácsnak a választási eljárásairól, a negyedik a kulturális egyesületek adminisztrációjáról, az ötödik pedig az állam felügyeleti jogáról szól.

5. Ez a szakasz a törvény (kisebbségeket) védelmező jellegéről szól.

12.

Végül, Alfred Schlosser 1932-ben a *Klingsor* című brassói lap januári számában anélkül, hogy egy szabályzattervet, vagy -vázlatot írt volna, néhány főbb irányvonalat (Hauptlinien, ahogy ő nevezi) vázol a kisebbségi probléma megoldására Romániában. Schlosser szerint a hazánkban élő kisebbségek problémáját nem lehet egységes módon megoldani, tehát egy, minden kisebbségre érvényes törvénnyel, hanem „nur durch Erfüllung auch der von Nationalität zu Nationalität variierenden, speziellen Ansprüche, das heisst also durch Schaffung auch unterschiedlicher Normen den einzelnen Volksgruppen gegenüber” [csak a nemzetiségről nemzetiségre változó speciális igények kielégítésével, azaz akár különböző normák megalkotásával is az egyes népcsoportok számára]. Mindenekelőtt le kell mondani a nemzetállam fogalmáról (Die Abschaffung der Nationalstaatsform), amely francia örökség, és Közép-Európára nézve szerencsétlenség volt. Ma azonban nem várhatjuk el, hogy lemondjanak erről az örökségről. Emiatt a kisebbségeknek autonómiát kell biztosítani, nemcsak kulturálisat, mint Észtországban, hanem szociálisat is, és ahol egy tömbben élnek, ott politikait is. Ahol a kisebbség a lakosság tíz százalékát teszi ki, ott biztosítani kell számukra anyanyelvük használatát a közigazgatásban. Aztán teljes egészében meg kell valósítani, majd bevezetni az Alkotmányba a gyulafehérvári határozatot mely szerint „minden nép a maga nyelvén fog tanulni, gazdálkodni és törvénykezni”.

A fenti pontok elemzéséből néhány lényeges gondolat bontakozik ki, melyeket nem haszontalan hangsúlyozni:

1. A kisebbségeket ismerjék el mint jogi személyeket.
2. Közjogi szervezetként jogukban álljon, hogy különböző kulturális, oktatási, szociális, segély- és gazdasági intézményeket alapítsanak.
3. A kisebbségek számarányosan legyenek képviselve a választási testületekben is (parlament, megyei, községi szinten).

4. A minisztériumoknak, megyéknek és községeknek, iskolai, kulturális, szociális és karitatív célra előirányzott állami vagyonalapból a kisebbségek részarányosan kapjanak juttatást.

5. A közhivatalokban való alkalmazás folyamán a többség és a kisebbség azonos elbánásban részesüljön.

6. Ahol a kisebbség létszáma elér egy bizonyos szintet az összlakossághoz viszonyítva, biztosítsák az anyanyelv korlátlan használatát a magánéletben, kereskedelemben, sajtóban, közgyűléseken, nyilvános összejöveteleken, az adminisztratív és törvényszéki hatóságok előtt.

Ebből a vázlatból kihagytam néhány lehetetlen gondolatot, mint például a kisebbségi katonák elhelyezése speciális kisebbségi alakulatokban, vagy önálló, az államtól független adminisztratív egységek létrehozása a kisebbség számára.

Ha a kisebbségek helyzetét a fent elemzett törvényjavaslatokban megfogalmazott posztulátumok szemszögéből nézzük, a következőket állapíthatjuk meg:

A mi etnikai kisebbségeink (magyarok, németek, zsidók, törökök), melyek ugyanakkor felekezeti kisebbségek, ebben a tekintetben széleskörű autonómiának örvendhetnek. Valóban, az 1928. április 22-i Kultusz-törvény jogi személyeknek nyilvánítja a felekezetek törvényes, belső önszerveződési formáit (érsekségek, püspökségek, esperességek, parókiák, plébániák, vallásos közösségek). Mindezek alapíthatnak, adminisztrálhatnak és ellenőrizhetnek különböző kulturális és jótékonyági intézményeket, saját szükségleteik fedezésére híveiket megadóztathatják, és ezeket az adókat az adóhivatalon keresztül az államnak beadhatják. Közismert tény, hogy nemcsak az egyházi élet, hanem kisebbségeink oktatási, kulturális élete ezeknek a szerveződéseknek a keretén belül működnek (esperességek, püspökségek stb.), amelyek jogi személyek. Sőt, az 1925-ös törvény második paragrafusa jóváhagyja a magániskolák alapítását nemcsak a felekezeti, hanem bármely kulturális társaságnak, mely jogi személyiség. Az 1924-es februári törvény értelmében, mely a jogi személyekről szóló törvényt tartalmazza, könnyen meg lehet szerezni a jogi személy státusát. Következésképpen a kulturális autonómia kérdése Romániában megoldott, figyelembe véve az ország valós helyzetét, és a kisebbségek történelmi hagyományait is. Úgy gondoljuk, hogy a mostani autonómia más alapokra helyezésével a legrosszabbat tennénk a legfőbb kisebbségeknek. Képzeliük el, micsoda káosz törne ki, ha egy napon egy törvény kimondaná, hogy a felekezetek templomaikkal törődjenek, és az iskola, a szociális és kulturális szervezetek a jogilag elismert etnikai kisebbségek irányítása alá kerülnének. Hogyan kerülhetnének a kolozsvári és a nagyváradi magyar református püspökségek iskolái, az unitárius isko-

lák, Gyulafehérvár, Temesvár és a szatmári püspökségek katolikus iskolái az egyetlen magyar szervezet tulajdonába, adminisztrációjába. Hogyan is mondhatnának le a nagy történelmi felekezetek az iskoláikról, melyek közül némelyeknek több évszázados múltja van, engedve egy felekezet nélküli vagy többfelekezeti szervezetnek. Következésképpen, a kulturális autonómia, amely minden kisebbségi státútum-tervezet alapposztulátumainak egyike, a realitásokhoz és főképp a romániai kisebbségek tradícióihoz igazodva valósult meg.

Ami pedig a választótestületekben való részarányos képviselőtüket illeti, ez a kérdés megoldott. Minálunk a választások, mind a Parlament, mind a megye és község szintjén, a közvetlen, egyenlő és titkos, általános választójog alapján, a kisebbségek képviselőtével történik. A kisebbségek pedig tényleg haszonélvezői ennek a törvénynek, mivelhogy választott képviselőik vannak az összes említett fórumon. A Parlamentben magyar és német kisebbségi pártunk van. A többi kisebbség pedig vagy nem rendelkezik önálló párttal, s a román pártokkal politizál, vagy a kevés voks következményeként nem juthat a törvényhozó testületekbe. A megyei és helyi tanácsokban a kisebbségek létszámuknak megfelelő képviselőttel rendelkeznek. Ami pedig az állami, a megyei és helyi költségvetésből történő iskolai, egyházi és szociális célú támogatásukat illeti, az említett költségvetések számadatai nyilvánvalóak. Az összeg még képezheti vita tárgyát, de lényege szerint a kérdés már megoldott. Egy olyan megoldás, amely minden nézeteltérést kiküszöbölhetne, valójában elképzelhetetlen, ugyanis, amint azt mindannyian tudjuk, ez a jelenség még a különböző ügyosztályok és az Adóügyi Minisztérium között is fennáll. A kisebbségi polgárok közigazgatásban való részvételének problémája is megoldott, mind jogilag, mind tény szerint. Az Alkotmány 5, 7. és 8. paragrafusai világosak: a románok minden etnikai származás, nyelvi vagy vallási megkülönböztetés nélkül örvendenek a törvény által előírt szabadságnak és jognak. A vallásos hit- és felekezeti, etnikai származás és nyelvi különbségek Romániában nem képeznek akadályt a polgári és politikai jogok elnyerésében és gyakorlásában. A törvény előtt minden román egyenlő, függetlenül a különböző etnikai származástól, nyelvtől vagy vallástól. Csak ők kerülhetnek civil és katonai tisztségekbe, közéleti méltóságokba.

Közéleti notorizmus, ahogy a helyzet a valóságban jelentkezik. Amint mondtam, Romániában az egyetlen megoldatlan kérdés a kisebbségi nyelvek adminisztrációban és joggyakorlatban való használata. A kiértékelt Státútumokban megfogalmazott összes többi alapfeltevésre van megoldás. A létező megoldások, mint bármilyen emberi dolgok, vitathatóak, szükség esetén módosíthatóak, de megoldás már van. Következésképpen, egy kisebbségi szabályzat Romániában számomra nem tűnik szükségesnek, mivel nem volna mit megoldania.